

Pamiatka holokaustu v Európe

Maria Pawlak

Úvod pre učiteľa

Plán tejto hodiny je pripravený pre študentov vo veku 14 rokov a viac. Diskutovaný predmet umožňuje, aby sa mohol používať na interdisciplinárnych hodinách dejepisu, kultúry, materinského jazyka, výuky o médiách, etiky a spoločenských vied. Materiál je rozdelený do troch častí: samotný plán hodiny (priebeh hodiny), súbor podkladových/zdrojových materiálov a pracovný list s cvičeniami, s ktorými sa bude na hodine pracovať v skupine alebo individuálne.

Pokyny

Tento plán obsahuje tri pracovné listy s prílohami. Navrhovanú štruktúru hodiny je možné upraviť. Bude potrebné zabezpečiť prístup na internet a umožniť študentom, aby používali svoje mobilné zariadenia.

Učebné ciele. Študent:

- dozvie sa o mnohých spôsoboch pripomínania historických udalostí a príkladoch pamätných miest¹,

¹ V tomto pláne hodiny používame výrazy pamätné miesto, miesto pamäti alebo miesto spomienky. Zameniteľne

- zoznámi sa s vybranými spôsobmi pripomínania židovskej komunity v Poľsku, Maďarsku, Česku a Nemecku.

Získané zručnosti

Študent:

- zlepši si svoje zručnosti čítať a analyzovať historické zdroje,
- rozvinie si schopnosť pracovať v tíme.

Učebné pomôcky

- projektor
- vytlačené pracovné listy s prílohami
- telefón/PC s prístupom na internet

Pracovné listy a prílohy:

1. **Pracovný list 1** – Pamätné miesta (skladačka)
2. **Pracovný list 2** – Pamätné miesta
3. **Pracovný list 3** – Pamätné miesta (treba dokončiť)
4. **Príloha 1** – Časová os
5. **Príloha 2** – Mapa

Priebeh hodiny

1. Študentom predstavte učebné ciele tejto hodiny. Potom ako ste si pripravili **Pracovný list 1**, rozdeľte ich do dvojíc. Hárok nastrihajte podľa čiar a rozdajte ich formou kúskov skladačky, ktoré treba poskladať. Požiadajte študentov, aby skombinovali názov, fotografiu a opis miesta. Keď túto úlohu dokončia, odpovedzte spolu na tieto otázky (pri tejto úlohe môžu študenti používať svoje telefóny s pripojením na internet):
 - Kde sa tieto miesta nachádzajú?
 - Koho a čo pripomínajú?
 - Viete povedať pár príkladov iného druhu pamätných miest?
 - Pripomínajú sa historické udalosti vždy tam, kde sa stali?

a zjednodušene ich definujeme ako miesta vo verejnom priestore, ktorých cieľom je pripomínať historické udalosti alebo osoby. Klasickú definíciu pamätného miesta (*lieu de memoire*) navrhol Pierre Nora.

Vo svojom komentári upriamte ich pozornosť na skutočnosť, že pamätnými miestami nie sú iba tabule a pamätníky, ale aj celé priestory, zelené priestory alebo umelecké inštalácie. Môžu byť na miestach, kde sa dané historické udalosti odohrali (napr. Tchorekove pamätné tabule vo Varšave /podľa sochára Karola Tchoreka/), ale aj inde vo forme reprezentatívneho námestia.

2. Rozdelte triedu do štyroch skupín a každej skupine dajte opis a fotografiu jedného pamätného miesta z **Pracovného listu 2**. Úlohou študentov bude prečítať opis a analyzovať fotografiu jedného miesta spomienky. Svoje vedomosti si môžu doplniť informáciami, ktoré majú k dispozícii online. Potom ako si prečítali opis, môžu odpovedať na otázky v pracovnom liste.
3. Požiadajte triedu, aby o svojej práci spolu diskutovala. Nechajte každú skupinu, aby svojimi slovami opísala pamätné miesto, ktoré analyzovala. Povedzte si spolu, čo tieto pamätné miesta spája, uveďte podobnosti aj rozdiely. Diskutujte o odpovediach, ktoré na otázky študenti uviedli.

Venujte pozornosť rôznym emóciám, ktoré môžu návštevníkov pamätných miest sprevádzať. Pocity, ktoré študenti prežívajú, by sa nemali deliť na dobré alebo zlé, ale je dobré zdôrazniť, že na mnohých miestach spomienky by sme mali prejavovať úctu tým, ktorým je to miesto venované, ako aj ostatným návštevníkom.

4. Jeden zástupca skupiny potom použije časovú os, aby ukázal, kedy opísaná pamiatka vznikla, pozri **Prílohu 1**.
5. Keď úlohu dokončia, požiadajte študentov, aby na mape vyznačili pamätné miesta, o ktorých sa dozvedeli na hodine, použite **Prílohu 2**.
6. Dajte tieto vyjadrenia na tabuľu alebo ich rozdajte vytlačené na papieri:
 - Vytvárať pamätné miesta holokaustu je stále potrebné.
 - Pamätné miesta holokaustu sú symbolickými cintorínmi obetí holokaustu.
 - Pamätné miesta, ktoré by pripomínali obeť holokaustu, by mali byť v každom meste alebo dedine v Európe, kde zavraždili Židov.
 - Pamätné miesta majú vplyv na miestnu komunitu.
 - Pamätné miesta by mali predovšetkým skôr poskytovať informácie o udalostiach (napr. vo forme pamätnej tabule), ako sa sústreďovať na symboly alebo moderné umenie.

- Podľa môjho názoru by malo byť viac pamätných miest, ktoré sú venované jednotlivcom.

Študenti, ktorí s vyjadrením súhlasia, by mali zdvihnúť ruku. Tí, ktorí chcú, môžu povedať, prečo s daným vyjadrením súhlasia alebo prečo sú proti. Skúste spoločne počúvať všetko, čo budú hovoriť.

Predtým ako toto cvičenie začnete, opýtajte sa študentov, čo je potrebné na to, aby sa vytvorila dobrá diskusná kultúra. Dajte im pár príkladov: rešpektujeme názory druhých, druhých neurážame, ak niečomu neporozumieme, tak sa opýtame, nevynášame súdy ani druhých nekritizujeme.

7. Na záver sa študentov opýtajte, či a kde vo vašom okolí je pamätník židovskej komunity. Keď úlohu ukončia, pozbierajte ich odpovede. Ako domácu úlohu môžu študenti sami vyplniť **Pracovný list 3**, kdesú vybrané príklady pamätných miest, ktoré sa nachádzajú blízko miesta, kde žijú.

Dodatočná úloha, nápad na skupinový projekt alebo domácu úlohu

Opýtajte sa študentov, či príklady, o ktorých diskutovali na hodine, pripomínajú jednotlivcov (určitých ľudí) alebo skupiny. Požiadajte ich, aby sa vyjadrili, prečo sa pamätníky zväčša zameriavajú na skupiny a nie jednotlivcov. Napíšte na tabuľu slovo **Stolpersteine** a potom študentov požiadajte, aby pracovali vo dvojiciach a skúsili nájsť informácie o tomto druhu pamätníka. Dajte každému páru **Pracovný list 3** (o pamätnom mieste), ktorý treba dokončiť. Keď cvičenia dokončia, požiadajte dvojice, ktoré sa budú hlásiť, aby prečítali výsledky svojej práce. Opýtajte sa ich, aký je podľa nich rozdiel medzi týmto príkladom a tým, na ktorom pracovali počas hodiny.

Partnera:

Redakcia obsahu textu: Urszula Bijoś | Preklad: Milica Hřebíčková |
Korektúra: Jana Vinterová

Financované Európskou úniou. Texty vyjadrujú názory a stanoviská autorov a nemusia odrážať názory EÚ alebo Výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani financujúci orgán nezodpovedajú za tieto názory a stanoviská.

Pracovní list 1

<p>Múzeum</p>	<p>Múzeum Dom teroru, Budapešť (House of Terror Museum)</p>	<p>Pripomína obeť totalitných režimov v Maďarsku a Maďarskej revolúcie v roku 1956.</p>	 <p>Múzeum Dom teroru, Budapešť Zdroj: Wikipedia, fotografia ?, verejná doména</p>
<p>Priestor</p>	<p>Pamätník Berlínskeho múru (Gedenkstätte Berliner Mauer)</p>	<p>Pripomína rozdelenie Berlína na východnú a západnú časť Berlínskym múrom a vraždy ľudí pri úteku.</p>	 <p>Pamätník Berlínskeho múru, Berlín Zdroj: Wikipedia, foto: Matthias Süßen, CC BY-SA 4.0</p>
<p>Pamätník</p>	<p>Národný pamätník na Vítkove (Národní památník na Vítkově), Praha</p>	<p>Pripomína české odbojové hnutie počas 1. svetovej vojny.</p>	 <p>Národný pamätník na Vítkove, Praha Zdroj: Wikipedia, foto: Michal Kmínek, CC BY-SA 3.0</p>

<p>Nástenná maľba</p>	<p>Nástenná maľba Marka Edelmana, Varšava</p>	<p>Pripomína Marka Edelmana, posledného veliteľa povstania vo varšavskom gete.</p>	 <p>Nástenná maľba Marka Edelmana, Varšava Zdroj: Wikipedia, foto: Mateusz Opasiński, CC BY-SA 3.0</p>
<p>Cintorín a pamätník</p>	<p>Pamätník sovietskych vojakov v parku Treptower (Sowjetisches Kriegerdenkmal im Treptower Park), Berlín</p>	<p>Pamätník a cintorín vojakov Červenej armády, ktorí zahynuli počas 2. svetovej vojny.</p>	 <p>Pamätník sovietskych vojakov v parku Treptower Zdroj: Wikipedia, foto: Andreas Steinhoff – (§ 59 Nemeckého zákona o autorských právach)</p>
<p>Múzeum</p>	<p>Múzeum komunizmu, (Muzeum komunismu), Praha</p>	<p>Múzeum venované komunistickému režimu v Československu a osobitne v Prahe po 2. svetovej vojne.</p>	 <p>Múzeum komunizmu, Praha Zdroj: Wikipedia, foto: Henry Mühlpfordt, CC BY-SA 3.0</p>

<p>Pamätná tabuľa</p>	<p>Tchorekove pamätné tabule vo Varšave</p>	<p>Pripomínajú miesta bojov a martýria vo Varšave počas 2. svetovej vojny.</p>	 <p>Tchorekova pamätná tabuľa, Varšava Zdoj: Wikipedia, foto: Thunderman83, Public Domain</p>
<p>Námestie</p>	<p>Námestie hrdinov (Hősök tere), Budapešť</p>	<p>Jedno z najvýznamnejších námestí v Budapešti, charakteristické ikonickým Pamätníkom Milénia so sochami, ktoré predstavujú sedem náčelníkov uhorských kmeňov a iných maďarských národných vodcov, ako aj Pamätným kameňom hrdinov.</p>	 <p>Námestie hrdinov, Budapešť Zdroj: Wikipedia, foto: Andrew Shiva, CC BY-SA 4.0</p>

Pracovní list 2 – Pamätné miesta

Prečítajte si popis pamätného miesta a odpovedzte na otázky uvedené nižšie.

SKUPINA 1

Berlín	Pamätník zavraždeným Židom Európy
Fotografia	 <p>Pamätník zavraždeným Židom Európy Zdroj: Wikimedia Commons, foto: Wolfgang Staudt, CC BY-SA 2.0</p>
Dátum vytvorenia	Vybudovaný v rokoch 2003 – 2005, odhalený v roku 2005
Tvorca/tvorcovia	Architekt Peter Eisenman
Miesto/adresa	Centrum Berlína, v blízkosti Brandenburskej brány, zoologickej záhrady a parlamentu (Reichstag)
Pôvodca/pôvodcovia	V roku 1988 novinárka a aktivistka Lea Rosh navrhla, aby sa postavil pamätník v mestskej časti Kreuzberg v Berlíne. V januári 1989 publikovala spolu s historikom Eberhardom Jäckelom prvú výzvu občianskej iniciatívy Berlin Perspective (Pohľad Berlína), ktorá volala po výstavbe pamätníka zavraždeným Židom Európy.
Popis	Pamätník sa skladá z 2 711 vedľa seba umiestnených betónových dutých kvádrov rôznej výšky (od 5 do 20 metrov), ktoré pokrývajú plochu 19 000 m ² . Je tam aj 112 plochých kvádrov, ktoré sa nachádzajú dookola po okraji námestia. Miesto je obkolesené stromami. Pod pamätníkom je podzemné múzeum, pamätná izba

	a kníhkupectvo. Počas prvého roku pamätník navštívilo 3 a pol milióna ľudí. Stále patrí medzi najnavštevovanejšie pamätníky Berlína.
Zdroje financovania	Vláda Spolkovej republiky Nemecko
Iné informácie	<p>Prvé rozhodnutia týkajúce sa výstavby pamätníka sa datujú do začiatku 90. rokov. Dokončený mal byť už v roku 1995, ale návrh, ktorý vyhral, sa nerealizoval.</p> <p>V blízkosti pamätníka, v parku Tiergarten, sú ešte dva ďalšie pamätníky obetiam 2. svetovej vojny. Pamätník homosexuálom prenasledovaným v období nacizmu (2008) a Pamätník rómskym obetiam nacizmu (2012).</p>
Otázky	Odpovede
Aké pocity dokáže táto forma pamätníka vyvolať?	
Napíšte, ako si myslíte, že by sa ľudia mali správať na takomto pamätnom mieste.	

Praha	Pinkasova synagóga
	 <p>Pinkasova synagóga Zdroj: Wikimedia Commons, foto: Vadim Zivotovsky, CC BY 3.0</p>
Dátum zriadenia pamätníka	1959 (<i>Pozn. prekl.: Synagóga samotná pochádza z 15. storočia.</i>)
Tvorca/tvorcovia	Umelci Jiří John a Václav Bošтік
Miesto/adresa	Židovská štvrť Josefov
Pôvodca/pôvodcovia	Hana Volavková – historička umenia a riaditeľka múzea
Popis	Projekt dvoch moderných umeleckých tvorcov je vystavený v Pinkasovej synagóge v Prahe. Na stenách vnútri synagógy sú ručne napísané mená a priezviská spolu s biografickými dátami 77 297 českých a moravských Židov, ktorí zahynuli počas 2. svetovej vojny. Ďalej v priestore, ktorý v synagóge tradične patrí <i>Aron ha-Kodeš</i> (ornamentálna skrinka, kde sa ukladajú zvitky Tóry), je zoznam koncentračných táborov a táborov smrti, kde prenasledovaní zahynuli. Dnes budova slúži okrem pamätníka aj ako múzeum. V stálej expozícii sú medzi inými predmetmi aj kresby detí z geta v Terezíne.
Zdroje financovania	Rozpočet Českej republiky (v 50. a 60. rokoch Československa)

Iné informácie	V 60. rokoch bola synagóga uzavretá z dôvodu vlhkých stien a záplav. Po roku 1968 nechceli komunistické úrady, ktoré boli ku všetkému židovskému ľahostajné, finančne podporovať renováciu budovy. Preto bola znovu otvorená pre verejnosť až po rekonštrukcii v roku 1995. V roku 2022 ju znovu poškodili záplavy.
Historická poznámka	Počas 2. svetovej vojny bola Pinkasova synagóga zatvorená, ale Nemci ju nezničili. Vojnu prežila vďaka tomu, že ju získalo Ústredné židovské múzeum, ktoré bolo založené v roku 1942 na základe iniciatívy Karla Steina, predsedu Oddelenia provinčných záležitostí židovskej obce v Prahe. Nacisti tento projekt odsúhlasili, pretože asi mali na zreteli vlastné výhody, ak zachovajú mnohé vzácne predmety. Pinkasova synagóga slúžila ako sklad vzácných historických liturgických objektov, kníh a archívnych záznamov, ktoré pracovníci Židovského múzea pozbierali a dôkladne zdokumentovali. Celkovo 213-tisíc objektov, ktoré odobrali židovským obciam v Čechách a na Morave, sa zachránilo pred zničením a dnes sú súčasťou Židovského múzea v Prahe ² .
Otázky	Odpovede
Aké pocity dokáže táto forma pamätníka vyvolať?	
Napíšte, ako si myslíte, že by sa ľudia mali správať na takomto pamätnom mieste.	

²Zdroj: <https://www.jewishmuseum.cz/en/info/about-us/history-of-the-museum/>

Leo Pavlát, Židovské múzeum v Prahe počas 2. svetovej vojny (The Jewish Museum in Prague during the second world war); článok je prístupný na [JSTOR](#).

SKUPINA 3

Varšava	Pamätník Ringelblumovho archívu
Fotografia	
Dátum vytvorenia	Apríl 2021
Tvorca/tvorcovia	Architekt Łukasz Mieszkowski a historik umenia Marcin Urbanek
Miesto/adresa	28 Nowolipki (predtým číslo 68), Muranów, Varšava
Pôvodca/pôvodcovi a	Stanica Muranów a Združenie židovského historického ústavu
Popis	<p>„Chceli sme pamätník modernistickej a minimalistickej formy, abstraktný, ale jasne symbolický.</p> <p>Sklenená kocka je umiestnená na sklenenom príklope, ktorý uzatvára otvor v strepe komory. Príklop umožňuje bezpečný pohľad do hĺbky komory. Kocka je zároveň miestom, kam chceme umiestniť fotokópiu Graberovej poslednej vôle, materiálneho artefaktu, ktorý symbolizuje texty, tlače a plagáty, ktoré sa uchovali v podzemnom archíve.</p> <p>Aby sme zabezpečili, že osvetlenej sklenenej kocke, ktorá je umiestnená nad úrovňou terénu, nebude konkurovať žiadny iný</p>

	<p>pevný objekt, umiestnili sme text pamätníka na granitové dosky, ktorých rytmus vedie návštevníkov k pamätníku.“</p> <p>Łukasz Mieszkowski a Marcin Urbanek, Tvorcovia projektu pamätníka</p>
Zdrojefinancovania	40 darcov z Poľska a zo zahraničia
Iné informácie	V roku 2017 vznikla v Židovskom historickom ústave vo Varšave výstava, ktorá rozpovedala príbeh o vzniku archívu, jeho objavení a príbehu ľudí s ním spojených.
Historická poznámka	Archív varšavského geta vznikol na základe iniciatívy historika Emanuela Ringelbluma, ktorý začal zbierať dôkazy každodenného života Židov vo Varšave. Potom ako geto uzatvorili, sa skupina rozšírila o literárnych a sociálnych aktivistov a bola známa pod názvom Oneg Šabat. Zbierala dokumenty, oznámenia, súkromné záznamy, spomienky, záznamy ľudí, ktorí stratili domov, programy kultúrnych podujatí a tlač. Skupina Oneg Šabat robila aj prieskum medzi židovským obyvateľstvom a zbierala údaje o zničených židovských obciach v celom Poľsku. Výsledkom jej práce boli správy pre poľskú exilovú vládu v Londýne, ktorá okrem iného informovala úrady v exile o vraždách v Treblinke. Členovia skupiny Oneg Šabat zozbierané materiály ukryli v kovových debnách a mliečnych kanvách. V roku 1942 a 1943 ich rozdelili na tri časti a zakopali v pivniciach domov. V septembri 1946 vykopali prvú časť archívu, druhú objavili náhodou v decembri 1950 a tretia sa doteraz nenašla. Všetky nájdené materiály sú v starostlivosti Židovského historického ústavu.
Otázky	Odpovede
Aké pocity dokáže táto forma pamätníka vyvolať?	
Napíšte, ako si myslíte, že by sa ľudia mali správať na takomto pamätnom mieste.	

SKUPINA 4

Budapešť	Pamätník holokaustu Strom života
Fotografia	 <p>Foto: M. Pawlak</p>
Dátum vytvorenia	1991
Tvorca/tvorcovia	Imre Varga
Miesto/adresa	Obvod VII, v blízkosti Židovského cintorína, Veľkej synagógy a Židovského múzea (Dohany Utca 2)
Pôvodca/pôvodcovia a	Emanuelova nadácia pre maďarskú kultúru (The Emanuel Foundation for Hungarian Culture)
Popis	<p>Ústrednou časťou pamätníka je vrba z ocele, na ktorej listoch sú mená židovských obyvateľov mesta. V slnečnom svetle vyzerajú listy z diaľky ako kvapky vody. Vo vetre listy šušti a vytvárajú zvuky, niektorým to znie ako melódia. Tento pamätník bol prvým pamätníkom obetí holokaustu v Budapešti.</p>

Zdroje financovania	Pamätník financovala Emanuelova nadácia pre maďarskú kultúru, ktorú založila hollywoodska hviezda, herec Tony Curtis (potomok maďarských Židov, ktorí emigrovali do USA).
Iné informácie	Pamätné stredisko holokaustu (The Holocaust Memorial Centre) v Budapešti vzniklo v roku 2004 financovaním zo štátneho rozpočtu. Časť inštitúcie sa nachádza v bývalej synagóge a druhá časť v účelovo postavenej budove.
Historická poznámka	<p>Od roku 1919 bol vedúcim politickým predstaviteľom Maďarska autoritársky politik admirál Miklós Horthy. Krajina bola spojencom Nemeckej ríše dokonca ešte pred vypuknutím 2. svetovej vojny. Už v rokoch 1938 – 1941 bola prijatá protižidovská legislatíva, ktorá vylúčila Židov z hospodárskeho života krajiny a obmedzila ich slobody.</p> <p>V roku 1941 sa Maďarsko zapojilo do vojenských operácií na strane krajín osi Berlín-Rím-Tokio. V tom čase žilo v Maďarsku a na územiach, ktoré anektovalo, asi 860 000 Židov. Stali sa terčom ďalšej diskriminačnej politiky vlády. V Maďarsku sa prvá masová akcia proti Židom uskutočnila v roku 1941. Neskôr v roku 1942 maďarskí vojaci zavraždili asi 700 Židov a vyše 2 500 Srbov v Novom Sade (v severnom Srbsku, ktoré Maďarsko okupovalo). Napriek tomu boli Židia v tom čase v Maďarsku v relatívnom bezpečí. Krajina sa vlastne stala bezpečným útočiskom pre židovských utečencov z mnohých štátov okupovaných nacistickým Nemeckom. Situácia sa dramaticky zmenila v roku 1944, keď krajinu okupovalo Nemecko. Predsedom vlády sa stal germanofil Döme Sztójay a zaviedol tvrdú protižidovskú politiku.</p> <p>Židov mimo Budapešti zatvorili do get a na príkaz podplukovníka SS Adolfa Eichmanna ich od apríla do júla 1944 deportovali do koncentračného tábora Osvienčim. Väčšinu zo 437 000 deportovaných zavraždili v plynových komorách okamžite po príchode do tábora. Miklós Horthy ďalšie transporty, ktoré mali z Maďarska odísť 6. júla 1944, zastavil. Na príkaz nového predsedu vlády Ferenc Szálasiho museli od októbra Židia určení na</p>

	<p>povinné práce peši pochodovať k nemeckým hraniciam, tam ich odovzdali, aby väčšinou pracovali pri budovaní opevnení.</p> <p>V novembri 1944 zatvorili okolo 70 000 budapeštianskych Židov do geta, kde mnohí zomreli pre zimu, hlad a choroby. 30 000 odviekli do „pracovných brigád“ a deportovali do Nemecka a asi 20 000 žilo v určených domoch mimo geta (známe pod názvom „medzinárodné geto“), ktoré veľvyslanectvá neutrálnych štátov označili ako užívajúce si imunitu. Odhaduje sa, že vojnu prežilo asi 250 000 maďarských Židov vrátane takmer 35 000, ktorí používali falošné doklady alebo sa inak skrývali v Budapešti. Pomáhali im diplomati, obyčajní ľudia – niektorí naviazaní na vládnuci režim, aj kňazi. Nepriamu pomoc ponúkli aj medzinárodné židovské organizácie³.</p>
Otázky	Odpovede
<p>Aké pocity dokáže táto forma pamätníka vyvolať?</p>	
<p>Napíšte, ako si myslíte, že by sa ľudia mali správať na takomto pamätnom mieste.</p>	

³ Zdroj: *Medzi životom a smrťou: Príbehy záchrany počas holokaustu (Between Life and Death: Stories of Rescue During the Holocaust)* (<https://enrs.eu/between-life-and-death>)

Pracovný list 3

	Stolpersteine (Kamene zmiznutých)
Dátum vytvorenia	
Tvorca/tvorcovia	
Miesto/adresa	
Pôvodca/pôvodcovia	
Popis	
Zdroje financovania	

Iné informácie	
Historická poznámka	
Otázky	Odpovede
Aké pocity dokáže táto forma pamätníka vyvolať?	
Napíšte, ako si myslíte, že by sa ľudia mali správať na takomto pamätnom mieste.	

Pracovný list – odpovede

	Stolpersteine (Kamene zmiznutých)
Fotografia	 <p>Kamene zmiznutých v Štrasburgu vo Francúzsku Foto: U. Bijos</p>
Dátum vytvorenia	V roku 1995 v uliciach Kolína
Tvorca/tvorcovia	Umelec Gunter Demnig a miestni aktivisti
Miesto/adresa	Európa, 20 krajín ako Nemecko (Berlín 6 000, Hamburg 5 000 a Kolín 2 000), Poľsko (Osvienčim, Wrocław, Słubice, Zamość a Štetín), Taliansko, Nórsko, Česká republika, Ukrajina, Holandsko, Maďarsko, Belgicko a Rakúsko
Pôvodca/pôvodcovia	Nemecký umelec Gunter Demnig bol tvorcom týchto pamätníkov (ďalej podporuje projekty na osadenie nových Kameňov zmiznutých v rôznych európskych mestách)
Popis	Kamene zmiznutých sú kamene s mosadznou tabuľkou osadené do chodníka. Sú na nich mená a životopisné údaje, ako aj okolnosti smrti ľudí, ktorých zavraždili počas holokaustu. Tabuľky sú individuálnymi pamätníkmi, ktoré umiestnili na mieste, kde daná osoba pred deportáciou žila. Ľudia, ktorých mená sú na nich, sú obeťami nacizmu, nielen Židia, ale aj Rómovia, Svedkovia Jehovovi a zdravotne postihnutí ľudia.
Zdrojefinancovania	Grassroots Initiatives/individuálni sponzori
Iné informácie	Kamene zmiznutých vyvolali kontroverzné názory, odporcovia tejto formy pamätníka si myslia, že kovové tabuľky na chodníku nie sú vhodnou formou pamiatky na obeť.
Historická poznámka	

Príloha 1

Príloha 2

